

Справка за оригиналните научни приноси на хабилитационния труд

Заглавие на хабилитационния труд: Древноруската православна партитура като изображение на обратната перспектива

Изобразителният метод *обратна перспектива* в настоящата разработка има смисъл на метафора – богословската проблематика се прехвърля в музикален контекст. Това е разпространена метафора в музикалните среди, която се свързва с древноруското многогласие, но за първи път в настоящото изследване се прави обвързване с конкретни иконографски техники. Самият метод *обратна перспектива*, познат в Античността и в последствие прехвърлен в иконографията, е теоретизиран едва в началото на 20 век от о. Павел Флоренски. Древноруските многогласни православни песнопения се теоретизират сега, в нашата съвременност, когато вече липсва живата практика на създаване на такъв вид песнопения. Тази дистанция между теория и практика налага особено прецизиране и подбор на терминологичния апарат. Разработката следва две паралелно съществуващи теоретични практики в руската съвременна теория. Едната отразява практиката на духовните академии – работи се с типично руска научно-богословска терминология. Настоящата разработка се опира основно върху този метод. Другата тенденция отразява метода на западнообразованите теоретици от руските консерватории, които обясняват руската теория чрез западната терминология. Налага се да се направи компромис с паралелната употреба на източници, внасящи несъответствия в терминологията, тъй като те дават ценни за изследването констатации. Голяма част от руските термини все още нямат превод на български език, затова са използвани в оригинал (където е възможно) или „пригодени” към българската граматика. Западнообразованият читател може да се доближи до това специфично русифициране на православната музика чрез намерения паралел в западната теория. Отделено е също особено място на постиженията на българската теория. По този начин на пръв поглед руска тематика се поставя в нов, по-широк научен контекст. При въвеждане на нов термин или заимстване на вече утвърден в друга област на науката се прави винаги върху позоваване на основни авторитети, с цел осигуряване на конвенционалност на езика.

За целта на изследването въвеждам термина *иконичност*, който се разпростира все по-широко в съвременната наука. Той се оказва подходящ събирателен термин, базиращ се на тройната опора *обект-метафора-схема*, която се явява ключов елемент на изложението.

Сравнението икона-песнопение се разпростира в целия текст, с цел конкретно обвързване между иконографски и музикални техники. Партитурата се осмисля като пространствен отпечатък, от-образ на музикалното протичане, сакрализира се.

В разработката се въвежда словосъчетанието *вътрешновидов синтез* като работно понятие, отразяващо характеристиката *метафоричност*, обща за всички форми на „самостоятелни” прояви на литургичното изкуство – икона, песнопение и т.н. При всички изследователи на православното изкуство може да се проследи идеята за храмове синтез. Може да се забележи, че всяка дефинирана характеристика на стила се явява като метафора, прехвърляне, вътрешновидов обмен. Непрекъснатото заимстване/заместване назовавам *кръгова метафора*. Така се получава трайна метафоричност в използваната терминология, породена от вътрешновидовия синтез. Примерите са многобройни: иконата се „пише”, - това подчертава логосния характер, нарича се още „богословие в цветове”; аналогично, - песнопенията са „изпята догма”; омузикаляването на речта, – „разпяване” на текста и т.н.

Теоретизираната от Павел Флоренски иконографска техника *обратна перспектива* служи като отправна точка в търсене на конкретни техники, съответстващи на музикалния изказ. Изследването разчита на аналогии между звукови и зрителни представи като естествено зададен психофизиологичен процес. Тези аналогии обаче са индивидуални, понякога свободно протичащи, а понякога - резултат от целенасочена образователна система. Затова те не са еднакви, обективни, единствени. За да отговаря на характеристиките на обратната перспектива, православната партитура трябва да докаже наличие на аналогични характеристики, трябва да „обърне” съществуващите представи. В това се състои основното предизвикателство на настоящата разработка.

Сравнението със западната теория е метод, който последователно се следва от авторите, специалисти в областта на православното изкуство. Употребява се едно знание като фундамент за получаване на друго знание. Както обратната перспектива е напълно неразбираема без линейната, по същия начин значимостта на осмогласието се доизяснява чрез сравнението

с концерта в контекста на литургията от XVIII век. Разбирането за музикална метафора също се оформя чрез сравнение с теорията на афекта. Бароковите характеристики са само онази възможност да се види какво *не е* православното разбиране, без да се влага негативен смисъл.

Иносказанието, като емблематичен богословски похват, обигран във времето, изработва сложна йерархична система, която непрекъснато се осъвременява и допълва. Символиката свързва отделните символи в обща система на изразяване. Речниците на символите, както е известно, са бързопреходни поради непрестанното нарастване на използваните символи. Православието обаче разчита на дълговечните послания, затова професионалният изказ разчита на основни символи. Ето защо, иконографският метод *обратна перспектива* се оказва самодостатъчен символ – той отразява цялата същност на християнството – Преображението. Пренасянето на символа води до пренасяне на цяла терминологична група. Като основен символ се изтъква едногласното пеене, символ на ангелското пеене, а осмогласната система отобразява Осмия ден. Основната задача е да се вникне в скрития смисъл на сакралния език, т.е. в *църковномузикалния тайнопис*. Намерени са онези „скрити“ техники, които носят значение на символ. Въпросът е проследен до момента на формиране на съвременната метафоричност.

Неведнъж наблюдаваме закъсняване на музикалната проява на дадено явление в изкуството. Затова музиката не изработва термините, но ги приема лесно, това го прави най-метафорично от всички изкуства, то озвучава вече определени изградени представи.

В текста се проследява основния музикалнотеоретичен апарат по въпроса, като в хода на изследването става най-употребим термина *многоразпевност*, поради неговата огромна вместимост.

Многоразпевността представлява йерархично свързани повтарящи се елементи по хоризонтал и вертикал. Това е цялостната концепция на древноруската православна песенност.

В многогласните песнопения се вижда, че техниките на разпяване не са еднородни и не се прилагат равномерно (в цялото песнопение). Такава плавност, характерна за западното мислене, тук не се осъществява.

Изключва се обаче възможността тази неравномерност да се окачестви като неосъзнат многоглас. Поради тази причина се разглеждат техниките и контекста, в който те се прилагат.

Специфичните техники, разгледани в настоящата разработка, определят древноруското многогласие като „разпластено“ по хоризонтал и вертикал. Възникват аналогии с разпластяването в иконите.

Знанието за употребата на полифоничните техники е допълнено чрез използване и на противоположния метод – изходната позиция е разбирането за цялост. Критериите за цялост се менят, когато са поставени в различен контекст. Сравнени са начините за осъществяване на цялост в западното, грузинското (православно) и древноруското многогласно мислене. В древноруските песнопения изцяло липсва комплементарност - гласовете се съ-отнасят, а не се допълват. За целта на изследването е въведен нов термин *релативност*, назоваващ специфичния начин на свързване на гласовете в древноруското многотласие. **Релативността се изразява в свързване на самодостатъчни хоризонтални единици. Това дава и друга важна констатация – има основание да се подразбира, че логиката на всяка партитура може да се осмисля и индивидуално.**

Ключов момент в изследването е аргументацията на финалните съзвучия в древноруското многогласие като изява на разбирането за цялост.

Финалните съзвучия се строят от интервалите *кварта, квинта, октава, секунда*, по-рядко в състава влизат терца и секста. Изведен е изводът, че изборът на интервали се ограничава в определен кръг, те са част от определено цяло и това цяло се подчинява на предварителни конкретни теоретични знания. Употребата на тези вертикални съчетания естествено се аргументира с вертикала в руския подголосок, но не директно, а чрез паралел с празничния камбанен тризвон. Както е известно, руската подгласна полифония се „въцърковява” посредством камбания звън. И тъй като не влиза директно чрез фолклора, това многогласие е „изчистено” от всякакъв битовизъм. В него вече не съществуват аналогии с позната песен, започват да действат единствено представи, рамкирани като вътрешновидов църковен синтез.

По своята значимост метафората *обратна перспектива* няма аналог в православието до този момент. Потенциалът на този термин се използва широко, но като единен метод на изследване се употребява за пръв път в настоящата научна разработка.

Направена е систематизация на основните полифонични техники, които са подкрепени с примери и които дават възможност за практическо усвояване на този стил. На базата на тази монография и издадената преди това книга „Многогласие в православието” е базирана докторантската ми програма с изцяло практическа насоченост. Настоящата разработка влезе като помагало в учебната практика. Музикалните академии в световен план въвеждат специален курс за изучаване на националните школи и в този смисъл изучаването на този вид полифонични техники е запознаване

със спецификата на православната партитура, което смятам за ангажимент към студентите на НМА.

Изследваните полифонични техники ми дадоха също възможност за допълнителни по-генерални обобщения, които са публикувани като отделни статии на английски език.